

Gestió d'illots mediterranis i recerca

CARLES SANTANA

Les Illes Balears compten amb un bon nombre d'illots. Aquests enclavaments, protegits de manera genèrica o específica, han estat sovint considerats com exemples dels ecosistemes balears prehumans. Més enllà de les consideracions sobre el grau d'intervenció humana sobre els illots de les Illes Balears el que és clar és que els ecosistemes que s'hi representen mostren, com a norma general, un grau d'alteració menor i unes taxes d'endemicitat més grans.

El fet endèmic és o hauria de ser el pal de paller de la presa de decisions en matèria de conservació. En aquest sentit, la gestió eficaç dels illots és un dels principals aportaments que es pot fer des de les Illes Balears per a la preservació de la diversitat biològica a escala planetària. La declaració d'espais naturals protegits és un pas important per tal d'assolir un bon estat de conservació de determinats enclavaments insulars. Però la declaració dels ENP és només una pota del tamboret, la dotació pressupostària i la recerca dins de l'espai natural en són les altres dues.

La necessitat d'unes línies de recerca ben dissenyades en els ENP com a eina de gestió és tan evident que no caldria més justificació. Sovint, però, allò urgent no deixa lloc pel que és realment important.

En la gestió d'un ENP d'alta fragilitat la necessitat d'informació sobre múltiples aspectes es torna un imperatiu amb derivacions molt perilloses si es descuida algun element del sistema. La necessitat de contemplar la gestió sota un punt de vista multidisciplinar esdevé en aquests casos vital per a l'ecosistema que volem conservar.

Hi posarem exemples de dos parcs naturals, el parc natural de cala d'Hort, a Eivissa i el parc natural de s'Albufera des Grau, a Menorca. En la gestió dels dos parcs s'ha integrat la recerca desenvolupada per grups d'ornitòlegs, entomòlegs, botànics, etc. amb estudis en el camp de la sociologia i fins i tot de la història i de l'etnografia.

EXEMPLE 1. ELS ILLOTS DE PONENT. Un èxit —relatiu— de la recerca aplicada.

El parc natural de cala d'Hort compta amb una zona de reserva natural constituïda per dos conjunts d'illots. D'una banda es Vedrà i es Vedranell i de l'altra els illots de Ponent. En aquesta reserva natural hi ha tres espècies endèmiques de vertebrats, a més d'un bon nombre de plantes endèmiques i microareals, altres tàxons igualment endèmics i importants poblacions de la totalitat d'espècies d'ocells marins de les Illes Balears. Amb aquestes dades sobre la taula calia realitzar una primera anàlisi de la situació ja que la recerca, sense una figura de protecció que avalés aquests espais s'havia centrat, en el cas eivissenc, en el parc natural de ses Salines.

Els resultats de la integració dels treballs de recerca encomanats eren clars, aquells illots havien suportat una ocupació humana d'una certa intensitat la petjada dels qual encara es feia notar. Entre altres amenaces a la conservació hi havia la presència de tres espècies introduïdes: la cabra, el conill i la rata. Les possibilitats d'intervenció eren diferents en cada cas. La intervenció sobre les poblacions de rates van tenir el seu

resultat en la següent temporada de cria, el virot tornava a niar a s'illa d'es Bosc, segons que ens confirmaven els tècnics de l'IMEDEA.

EXEMPLE 2. L'ILLA D'EN COLOM. Tot desmuntant idees preconcebudes mitjançant la recerca.

S'illa d'en Colom s'inclou en el parc natural de s'Albufera des Grau. En aquesta illa hi ha un dels majors contingents de sargantana gimnèsica de Menorca, la qual cosa ha fet d'aquest illot el laboratori natural d'un grup d'herpetòlegs de la Universitat de Salamanca. En una anàlisi ràpida l'illa presenta dos dels principals perills per la conservació de la biodiversitat, una població de rates i una colònia de cria de gavina de potes grogues.

Si una obligació de la ciència és l'aplicació del principi de dubte metòdic, la derivada en gestió d'aquest principi hauria de dur-nos a no assumir idees preconcebudes. Els investigadors han comprovat la falta de consistència del tòpic de les gavines com devoradores de sargantanes mitjançant l'anàlisi de egagròpiles i els models per a l'estudi d'atacs aeris. Han desmuntat igualment el tòpic de les rates com a devastadores de les poblacions de sargantana endèmica, les anàlisis d'excrements no troben cap prova que sigui així i les correlacions d'ocupació del territori mostren que sargantanes i rates comparteixen espai, sense minva de contingents de rèptils allà on hi ha més rates.

EXEMPLE 3. L'ILLOT D'EN MEL. La recerca posa la complexitat a sobre de la taula.

Dins de la llacuna de s'Albufera des Grau hi trobem l'illot d'en Mel. Atenent les dades dels diversos investigadors i naturalistes i sense ànim de ser exhaustius en el disseny de la gestió de l'illot cal considerar els següents elements

- La presència d'una població de sargantana gimnèsica.
- Una minsa separació de l'illot de 70 a 80 metres de llarg i 65 cm de fondària.
- Oscil·lacions del nivell de s'Albufera de 1,5 m. en anys normals i de gairebé 2 m. en anys de forta sequera.
- La reducció de s'Albufera a una llacuna de règim pluvial a partir de l'exhauriment de l'aqüífer que l'alimentava.
- L'existència d'activitats econòmiques que depenen de la qualitat de l'aigua, en especial la ramaderia que es desenvolupa a les planes d'inundació de la cua de la llacuna.
- La presència de poblacions de macròfits, peixos i aus que varien en funció de la salinitat de l'aigua.
- Una capacitat de gestió hídrica reduïda a la intervenció sobre un doble joc de coportes.
- Una gran pressió social i una alta expectativa respecte als resultats que s'obtinguin de la gestió de l'Albufera.

A partir d'aquí cal garantir la conservació de la població de sargantanes, que depèn de l'aïllament respecte a la resta de Menorca per pressió de depredació i cal assolir-la mantenint l'activitat econòmica, les poblacions de peixos i de macròfits, és a dir, minimitzant l'entrada d'aigua de mar. Jocs malabars que només poden reeixir gràcies

als elements de què ens pot proveir la recerca, una anàlisi acurada i un sistema de seguiment que ens digui quina és la tendència del sistema i la resposta que dona a la gestió que s'hi fa.

Conclusions generals

- La recerca en els illots mediterranis —i en tots els ENP— no és una opció, ni una qüestió d'estètica, és una necessitat a l'hora de fer diagnòs i de cercar camins cap a l'objectiu desitjat.
- L'enfocament multidisciplinar és igualment necessari a l'hora de cercar solucions efectives. És aquest enfocament el que ens donarà la dimensió de la complexitat dels sistemes que volem gestionar.
- Cal un flux d'informació efectiva entre investigadors i gestors, només així podrem fugir de les imatges preconcebudes.
- L'autocrítica i la revisió dels esquemes s'han d'integrar en els treballs dels gestors i els investigadors en els ENP, i en especial en aquells d'alta fragilitat.
- Cal consensuar prioritats. Què conservem i quins són els preus socials, ecològics i econòmics que podem assumir.
- Els ENP tenen l'obligació ètica, sovint reflectida en les seues declaracions i documents de gestió, de fer divulgació dels resultats obtinguts per la recerca en el seu àmbit. Cal no defugir el paper d'altaveu que tenen els ENP en tots els àmbits de la ciència.